ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ
«Διαβαίνοντας τα Πετρογέφυρα στο χώρο και στο χρόνο»
29, 30 και 31 Ιανουαρίου 2016 Κ.Π.Ε. Κισσάβου-Ελασσόνας

Εισήγηση
του Κωνσταντίνου Α. Κοκόλη, Αρχιτέκτονα Msc.

«Μάστορες και τεχνοτροπίες από τον 15ο αιώνα και μετά»

Ελασσόνα 29-1-2016

Κυρίες και κύριοι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Έχω τη γνώμη πως σε κάθε **Ημερίδα ή Σεμινάριο** με ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ανθρώπινη δραστηριότητα ή έργο, όπως «τα Πετρογέφυρα», θα πρέπει να υπάρχει mention (αναφορά) στο ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ, δηλαδή στους δημιουργούς τους, **όπως οι ΜΑΣΤΟΡΕΣ,** ως παράγοντες κοινωνικής δράσεως και ζωής είτε με την ατομικότητά τους, την ιδιωτική ζωή, χωρίς αξιώματα είτε ως σπουδαίοι και σημαίνουσες φυσιογνωμίες, που ενέπνεαν σεβασμό ακόμη και στην τότε Εξουσία, γι' αυτό και καλώς με πρόταση της κυρίας Γούλα εντάχθηκε η Εισήγησή μου, στο Πρόγραμμα του Σεμιναρίου και την ευχαριστώ.

Η πρωτοβουλία αυτή **των Κ.Π.Ε. Κισσάβου-Ελασσόνας και Κ.Π.Ε. Μακρινίτσας**, για την απλή ζωή και την τέχνη **των μαστόρων της πέτρας**, με πολλά και ενδιαφέροντα ερεθίσματα για την **εκπαίδευση**, σ' ένα περιβάλλον ανοικτό στην κοινωνία και σε ευχάριστο κλίμα, βλέπουμε πως εκτιμάται πολύ, με τη συμβολή **της Δημοτικής Αρχής Ελασσόνας** και την ευγενική παρουσία όλων σας, στην Ελασσόνα.
Να μιλήσουμε **για μια ΕΠΟΧΗ** με αμόλυντο αέρα, που 'ταν χαρά να 'χεις ξένο στο τραπέζι.

Να αναφερθούμε σ' ότι θυμόμαστε και σ' ότι αγαπάμε, στις δυο κολώνες της παράδοσης και της λαογραφίας.
Να προσπαθήσουμε **το πέρασμα** να μοιάζει πως γίνεται τώρα.
Να μας θυμίζει το δικό μας **καιρό** και τον δικό μας **τόπο**.

ΔΟΜΗ
Της Εισήγησης

1. «ΟΙ ΣΠΟΥΔΕΣ»
2. ΜΑΣΤΟΡΕΣ
3. ΑΠΟΔΗΜΙΕΣ
4. ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΕΣ
5. ΣΤΑΤΙΚΗ ΓΕΦΥΡΙΩΝ
6. Ο ΜΑΣΤΟΡΑΣ ΒΡΑΓΓΑΣ
7. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ
8. Η ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ
9. ΣΤΟΧΟΣ
10. ΤΟ ΖΟΥΠΑΝΙ ΣΤΟ ΔΙΑΔΚΤΙΟ

1. «ΟΙ ΣΠΟΥΔΕΣ», (Η Γέννηση του Επαγγέλματος)

Για την γέννηση και εξέλιξη του επαγγέλματος ο Σωτήριος Κάσσος γράφει πως *«οι Ζουπανιώτες μάστοροι είναι αυτοδίδακτοι, γέννημα και απόρροια του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος»* ***(Σελ. 99 και Σελίδες 4)*** και αναφέρεται σε μαρτυρίες παλαιών μαστόρων που *«υποστηρίζουν ότι την τέχνη την έμαθαν μόνοι τους, δεν τους ήρθε απ' έξω»* **(Σελ. 97)**. *(Σωτηρίου άσσου, «Ζουπανιώτες κουδαραίοι», Θεσσαλονίκη 2015).*

Και στο ερώτημα *«Οι πρωτομάστοροι της Δημοτικής αρχιτεκτονικής από ποιά σχολή βγήκαν;»*, ο Γιάννης Λυγίζος στη «Διεθνή και Τοπική Αρχιτεκτονική» του, **απαντά** πως αυτοί βγήκαν **«από την σχολήν της παραδόσεως»**, που κατά κάποιον τρόπο και μέχρις ενός σημείου αντικατέστησε αφενός την τεχνική και καλλιτεχνική μόρφωση και αφετέρου την πολύτιμη δημιουργία της **«αρχιτεκτονικής συνηδείσεως»**, που παρέχουν οι σημερινές Αρχιτεκτονικές Σχολές.

2. ΜΑΣΤΟΡΕΣ

Στα χρόνια της τουρκοκρατίας (από τον 15ον αιώνα **και** μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα) οι τέχνες βρίσκοταν κατά κανόνα στα χέρια Ελλήνων τεχνιτών. Σ΄ αυτό συντέλεσε βέβαια και ή φύση του Τούρκου, πού εξακολουθούσε να είναι μονάχα είτε στρατιωτικός παράγοντας είτε απλός καλλιεργητής και μικροδουλευτής. Εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις, κανέναν Τούρκο δεν βλέπουμε μεγαλέμπορο ή τραπεζίτη, μεγάλο βιοτέχνη, οικοδόμο-λαϊκό αρχιτέκτονα, ζωγράφο ή ξυλογλύπτη.

Οι Έλληνες στην τουρκοκρατία είχαν οργανώσεις θρησκευτικές, πολιτικές, στρατιωτικές και οικονομικές (εσνάφια, ρουσφέτια, κομπανίες) και έτσι κατόρθωναν να διατηρήσουν τη θρησκεία, τη γλώσσα και το δίκαιό τους.

Στις τελευταίες αυτές (τις οικονομικές) υπάγονταν οι τεχνίτες-μάστοροι, πού ήταν ειδικώτερα οργανωμένοι σε συνεργατισμούς για τη δουλειά τα λεγόμενα συνάφια η ίσνάφια της δουλειας.

Οι **συνεργατικές** δεν αποτελούσαν οργανωμένους επαγγελματικούς σχηματισμούς, σαν σωματεία. **Ήταν,** *όπως αναφέρει η Αγγελική Χατζημιχάλη* «**Συνεργατισμοί** για τη δουλειά, **συνάφια** της δουλειάς όπως τα λέγανε, ή **μια φαμίλια** για τη δουλειά,….., πού δούλευαν μαζί κάτω από ένα μάστορα ή πρωτομάστορα, πού ήταν εργολάβος και εργάτης και συνεταίρος πολλές φορές».

Αποτελούνταν από μία ολιγομελή «***παρέα***» των 4-6 μαστόρων, με τα 5-6 μαστορόπουλα **και καν α δύο** βοηθητικούς, για το λατομείο και για όλες τις δουλειές ***(Σωτηρίου Κάσσου, «Ζουπανιώτες κουδαραίοι», σελ. 101,129).*** Και τη μεγαλύτερη με 40-50 άτομα**,** για μεγάλα έργα, εκκλησίες, τοξωτά γεφύρια, με τον αρχιμάστορα ή κάλφα, τους κτιστάδες, σουφατζήδες, μαντεμτζήδες, νταμαρτήδες, μαρμαράδες, πελεκάνους, μαραγκούς, ξυλογλύπτες, ζωγράφους και κάθε λογής ειδικότητα, που όλοι μαζί αποτελούσαν την «***Κουδαραΐϊκη παρέα***», ***όπως την ονομάζει και ο καθηγητής Νικόλαος Μουτσόπουλος.***

Όλοι οι **τεχνίτες** έφερναν γενικά το όνομα των **μαστόρων-κουδαραίων *(από το κούδα = πέτρα)*** οποιαδήποτε και αν ήταν η ειδίκευσής τους.
Από τις μετακινήσεις πληθυσμών εξηγείται η συγγένεια πάνω **στην οργάνωση**, **στις συνήθειες** και **στις τεχνοτροπίες** των μαστόρων **της Δυτικής Μακεδονίας** και εκείνων **της Ηπείρου** και των άλλων περιοχών, όπως **της Πελοποννήσου** (τα Λαγγάδια) και **της Θράκης** (οι δουλγέρηδες).

3. ΑΠΟΔΗΜΙΕΣ ΚΑΙ ΠΟΡΕΙΕΣ ΤΩΝ ΜΑΣΤΟΡΩΝ

Υπάρχουσες επιγραφές, στα πάμπολλα έργα τους στη Ελλάδα και το εξωτερικό, μας πληροφορούν για τα ταξίδια τους.
Ιδιαίτερη προσοχή αξίζει να δοθεί στις αποδημίες και στα δρομολόγια των κουδαραίων, απ' όπου φαίνεται ή εξάπλωση της τεχνικής του τόπου τους, όπως και ή επίδραση στην τεχνική τους με πολλά στοιχεία από τούς τόπους πού εργάστηκαν.
Αυτές φαίνονται παραστατικότατα στους χάρτες των δρομολογίων που έχει το Λαογραφικό Μουσείο Κοζάνης μετά από παραχώρηση του Εργαστηρίου Μορφολογίας και Ρυθμολογίας, του Α.Π.Θ. (4 χάρτες που συντάχθηκαν το έτος 1971).

4. ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΕΣ

Εκείνο πού έχει μεγάλη σημασία είναι **η ιδιαίτερη τεχνική μέθοδος ή τεχνοτροπία**, πού ακολουθούσαν **οι μάστοροι κάθε μιας περιοχής** στην κατασκευή τους με τη λιγότερη ή περισσότερη χρήση **πότε της πέτρας** και **πότε του ξύλου** και που εκδηλώνονταν πάνω στην όλη σύνθεση του έργου. **Έχουμε δηλαδή τεχνοτροπικές διαφορές, από διαφορετικά χέρια.** Ειδίκευση ακόμα παρατηρούμε και σε μαστοροχώρια, πού είχαν τις ίδιες οικοδομικές τέχνες.
Παράλληλα το φυσικό περιβάλλον (τοπίο, κλίμα) και οι κοινωνικές σχέσεις, που επικρατούν σε κάθε περίπτωση, οδηγούν στη διαμόρφωση των διαφόρων **αρχιτεκτονικών**

τύπων που ονομάζουμε : **μακεδονική αρχιτεκτονική, ηπειρώτικη, αιγαιοπελαγίτικη κ.λ.π.**
Ένας **παραδοσιακός τύπος κατοικίας** δεν θα έπρεπε να θεωρείται ως συσχετιζόμενος **αποκλειστικά με μια περιοχή.**
Εξ αιτίας **μη κλιματικών περιβαλλοντικών λόγων**, όπως κοινωνικών, θρησκευτικών και πολιτικών, **ένας παραδοσιακός τύπος μπορεί να «μεταναστεύσει»,** να μεταφερθεί σε όλο τον κόσμο. Η ύπαρξη ομοιοτήτων στα διαθέσιμα υλικά και στις τεχνολογίες κατασκευής μπορεί να ευνοήσει την ύπαρξη παρόμοιων στεγαστικών λύσεων σε διαφορετικές περιβαλλοντικές και κοινωνικές συνθήκες ***(ΕΑΠ, ΠΣΠ.60 σελ. 20).***
Η κατασκευή αξιοποιεί τα διαθέσιμα τοπικά υλικά με μικρή κατεργασία και έτσι με μικρή εμπεριεχόμενη ενέργεια ***(ΕΑΠ, ΠΣΠ.60 σελ. 170).***
Οι μάστορες **έκτιζαν** τα **σπίτια σας παράδοσής μας** με την ανθρώπινη κλίμακά τους, τη σωστή θέση τους στο χώρο, τον προσανατολισμό τους, τη μορφολογία τους, την έξυπνη λειτουργία τους, τ**α έκτιζαν με ορισμένα κάθε φορά υλικά, για ορισμένο κλίμα, σε διαφορετικά τοπία, για ανθρώπους που είχαν διαφορετική αισθητική παράδοση** και ήταν **άριστα,** αφού δεν χρειάζονταν τίποτα το περιττό ούτε στερούνταν τίποτα το αναγκαίο. Αποτελούν **ιστορικό και πολιτισμικό πόρο μη ανανεώσιμο**, γι' αυτό και χρειάζονται προστασία.

5. ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΚΗ ΤΩΝ ΓΕΦΥΡΙΩΝ

Είναι **οι δύο βασικοί παράγοντες**, που σχετίζονται άμεσα με **το περιβάλλον** και **την τεχνολογία** και εξυπηρετούν με ασφάλεια τις μεταφορές ανθρώπων και προϊόντων.
Η **θέση** που επιλέγεται είναι αυτή που η ίδια η Φύση μας οδηγεί (όπου γειτνιάζουν οι δύο όχθες), το έδαφος είναι πετρώδες και στέρεο και δίνει «οικονομία» στις διαδρομές.
Οι πέτρες είναι όλες πελεκητές. Γίνονταν το σχέδιο καταγής σ' ένα επίπεδο μέρος κοντά στην **επιλεγμένη «στενή» θέση** στο ποτάμι. Πάνω στο σχέδιο, με άνοιγμα ίδιο με την απόσταση των βάθρων, τοποθετούνταν μία-μία οι πελεκημένες πέτρες, που τις έδιναν το σχήμα **με το καλούπι= «μουρέλο»,**

αρχίζοντας από το «κλειδί» και τις αριθμούσαν με «νούμερα». Στη συνέχεια μετέφεραν στον ξυλότυπο τις αριθμημένες πέτρες, χρησιμοποιώντας σαν κονίαμα τον ασβέστη *(πληροφορίες Θωμά Τσιάμη από το υθό, έτος γέννησης 1885)*.

Τα **θεμέλια** στις γέφυρες γίνονταν σε βάθος 50-60 εκ. **πάνω σε πετρώδες**, ως επί το πλείστον έδαφος *(πληροφορίες Θωμά Τσιάμη, από το υθό, έτος γέννησης 1885).* **Η νοητή ευθεία** στο σημείο που τελείωναν τα βάθρα και άρχιζε η καμάρα, έπρεπε να είναι πάντα οριζόντιος. Η καμάρα γίνονταν είτε **σε ημικύκλιο (μιρκέζι)** είτε **σε τμήμα του κύκλου (αμπάτσκα)** *(Πληροφορίες Δμητρίου Δημοσιάρη από το υθό οζάνης έτος γέννησης 1906).*

6. Ο ΜΑΣΤΟΡΑΣ ΒΡΑΓΓΑΣ

Επιτρέψτε μου μια αναφορά σε συγκεκριμένο, ονομαστό μάστορα, τον ξακουστό Βράγγα, που αντιπροσωπεύει πιστεύω το χαρακτήρα του ανώνυμου μάστορα.

Ο Βράγγας (παρατσούκλι από το βραγγαλίζω, το δυνατό θόρυβο, που κάνουν οι πέτρες όταν κατρακυλούν) γεννήθηκε το 1867 στο μαστοροχώρι των Γρεβενών, Τσιράκι με το παλιό και Άγιο Κοσμά σήμερα, από τον Πατροκοσμά, που πέρασε και δίδαξε στο χωριό το 1777 και το πραγματικό του όνομα ήταν Γεώργιος Λάζος.

Μόνος του κατάφερε να μάθει κάποια στοιχειώδη ανάγνωση και γραφή. Όταν οι συνομήλικοί του έπαιζαν αυτός πελεκούσε πέτρες δίνοντας σ' αυτές μορφές ή σχεδίαζε στο έδαφος άλλοτε εκκλησιές και κωδωνοστάσια και άλλοτε γεφύρια και εικονοστάσια. Σε ηλικία δεκατριών ετών ακολούθησε την κομπανία του πατέρα του σαν τσιράκι και σύντομα σαν κτίστης και πελεκάνος αργότερα. Με τη δική του παρέα εργάστηκε στη Θεσσαλία (περιοχή Ελασσόνας), Βοιωτία, Άγιο Όρος και την περιφέρεια της καταγωγής του.

Του έγινε πρόταση για πρόσληψη στο Υπουργείο Δημοσίων έργων, μετά την κατασκευή **μιας δύσκολης γέφυρας στην περιοχή της Ελασσόνας**, που η θεμελίωσή της ταλάνιζε τους μηχανικούς και τεχνίτες, αλλά δεν δέχθηκε και αρκέστηκε μονάχα **στο «γράμμα τιμής»,** που του έστειλε ο Υπουργός, γιατί ήθελε να δημιουργεί.

Ήταν ερωτευμένος με την τέχνη του.
Τον θυμούνται στην ανέγερση του Ιερού Ναού Αγίου Δημητρίου Κορυφής, να επιστατεί ο ίδιος στην εξόρυξη της πέτρας, να πελεκά ο ίδιος μία-μία τις πέτρες (ολόκληρος ο ναός είναι κτισμένος με πελεκητές πέτρες), να τις κτίζει πρόχειρα και να κάνει τις διορθώσεις, αφαιρέσεις ή συμπληρώσεις, τις αριθμούσε και τις προωθούσε στις σκαλωσιές.
Στις επιγραφές, που ήταν όλες καλλιγραφημένες και ορθογραφημένες, με τη βοήθεια των δασκάλων και των γραμματικών της εποχής, δεν άφηνε το όνομά του, δείγμα της ταπεινοφροσύνης του.
Ο Λάζαρος Παπαϊωάννου περιγράφει έτσι το προφίλ του : «**Μικρόσωμος και λιπόσαρκος, χέρια μικρά, πιγουϊνικα, μάτια φιδίσια με βλέμμα συναρπαστικό, μύτη μεγαλούτσικη και γαμψή, μικρή γυαλιστερή και ηλιοκαμμένη φαλάκρα, δασύτριχο και καγκελωτό προς τα κάτω μουστάκι, βάλτε τώρα και τα γουρουνοτσάρουχα, τα φαρδιά ρούχα της εποχής και ένα αφορμάριστο κασκέτο ριγμένο προς τα πάνω και θα 'χετε το σουλούπι του ανθρώπου μας**».
Στο Άγιο Όρος, στη Μονή του Αγίου Παντελεήμονα, που εργάστηκε για δύο χρόνια, οι Τήνιοι μάστορες που δούλευαν εκεί δεν άντεξαν την ανωτερότητά του και έφυγαν, ενώ στην αρχή τον χλεύαζαν περιπαικτικά και ειρωνικά. «Τι μπορείς να κάμεις εσύ μια μπουκιά άνθρωπος…, εσύ χωράς σε μια τσέπη…, είσαι άνθρωπος της τσέπης».
Ακόμη στο χωριό Κονιατσή (σημ. Ευαγγελισμός) Ελασσόνας στα 1911, όπου θα γίνονταν η θεμελίωση του Ιερού Ναού του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, ο Μητροπολίτης ζήτησε να δει τα σχέδια του ναού, ο Βράγγας με συστολή και δέος απάντησε «δεν υπάρχουν σχέδια, δέσποτά μου….. δηλαδή υπάρχουν σχέδια, αλλά δεν είναι στα χαρτιά, τα έχω στο μυαλό μου» και πήρε ένα ξυλαράκι, γονάτισε και σχεδίασε στο χώμα το ναό. Είδε τα σχέδια ο δεσπότης, ευλόγησε το Βράγγα, έγινε η τελετή και κτίστηκε ο ναός, που είναι ίσως ο καλύτερος στην περιοχή της Ελασσόνας.

Αξιοπρόσεκτο είναι πως όλα τα γλυπτά του Βράγγα στη βάση τους έχουν λιοντάρια ή κεφάλια λιονταριών, είναι δηλαδή, μπορεί να πει κανείς, σχετικά με τον εσωτερικό δυναμισμό του και σε αντίθεση με την εξωτερική εμφάνισή του και ακόμα, τον παρουσιάζουν, να συμμετέχει ενεργά σ' όλες τις κοινωνικές εκδηλώσεις παίζοντας βιολί και διασκεδάζοντας.
(Λάζαρου Αθ. Παπαϊωάννου «Ο ΑΛΦΑΣ ΡΑΓΓΑΣ ένας σπουδαίος λαϊκός αρχιτέκτονας και γλύπτης», έκδοση του Συνδέσμου Γραμμάτων και Τεχνών Νομού οζάνης, Θεσσαλονίκη 1986).
Συμμετείχε έτσι ενεργά στον υλικό βίο, στη λαϊκή δημιουργία (λαϊκές τέχνες), στον πνευματικό βίο (παραδόσεις), στον κοινωνικό βίο (έθιμα), ό,τι δηλαδή εννοούμε ως **λαογραφία.** (Βικιπαίδεια).

7. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ
(ΛΑΪΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ)

«**Το πάθημα της γάτας»,** με το κομμάτι κρέας στη άκρη της σανίδας, πάνω στη σκαλωσιά. (Αποδίδεται στον Βράγγα).
«**Οι τρεις καλές κουβέντες».** «Πράγμα που δεν σε ενδιαφέρει, να μην ρωτάς», «κάλιο αργά, παρά ποτέ» και «το βραδινό θυμό να τον κρατάς για το πρωί».
«**Είπα».** Παππού, πες μας κάτι : **(u.s.a.-ΗΠΑ)**

Ο Φώτης Παπανικολάου, δάσκαλος από το χωριό Κριμίνι Βοΐου Κοζάνης, στον πρόλογο του βιβλίου του «**Λαογραφικά Δυτικής Μακεδονίας» (Ιαν. 1962)**, αναφέρει τα ακόλουθα : «Πιστεύω πως η λαογραφία αποτελεί το ασφαλέστερο μέσον βαθύτερης γνωριμίας με τους ανθρώπους του λαού.
Η δε εξέταση των πνευματικών δημιουργημάτων του λαού, των συναισθηματικών του εκδηλώσεων και του παντοειδούς βίου του,…….**αποκαλύπτει πως είναι ο λαός μας και παιδαγωγός.**» *(Φώτη Παπανικολάου «Λαογραφικά οΐου», Σύλλογος Ροδοχωριτών «Η ΠΡΟΟΔΟΣ», έκδοση Ινστιτούτου ιβλίου και Ανάγνωσης, οζάνη 1999, σελ.12).*
«Όσα έγραψα **(για τις «Παιδικές Αναμνήσεις»)** είναι μια νοσταλγική περιπλάνηση σε μια εποχή αρωματισμένη από την ευωδία που σκόρπιζαν τα πρόσωπα, οι ιδέες, το ήθος ζωής, οι

αντιλήψεις και παραδόσεις, οι ζώσεις αξίες κι η ομορφιά της γενέθλιας γης». *(Φώτη Παπανικολάου «ΠΑΙΔΙ ΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ», έκδοση οϊακής Εστίας Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1985, σελ.134).*

(ΓΝΩΜΙΚΑ που αναφέρονται στους μαστόρους)

«Άσκιφτους ου νους διπλός ου κόπους»
Άντα ήμουν μκρός έκαμνα τ'ς τρανοί χουσμέτ', τώρα που τράνιψα κάμου τ'ς μκροί.
Άκουι κι τουν άλλουν, μα κι απ' τ'ν ιδέα σ' να μη βγαίνς.
Δος του να φάει κι βαρ' του να πάει.
Είδις γέρουν παλαβόν, είνι απ' τα νιάτα τ'.
Η καλή η δ'λειά αργάει.
Η συμφωνία νικάει του νόμου.
Η δ'λειά βασίλιψι.
Η δ'λειά τουν τιχνίτ φουβήθ'κι.
Κάθι δ'λειά θελ' τουν τιχνίτ τ'ς.
Κάθ' αρχή κι δύσκουλ'.
Ου γέρους είνι κλειδουνιά στου σπίτ'.
Όποιους ρουτάει δε χαν'.
Όλις οι τέχνις έχουν από'να σπυρί φαρμάκι.
Όπ' κλαις κι σκάφτ'ς χαίρισι να μαζών'ς.
Ψουμί άφ'σι για ταχιά, δ'λειά μη ν'αφήντ'ς.
(Φώτη Παπανικολάου «Λαογραφικά οϊου», Σύλλογος Ροδοχωριτών «Η ΠΡΟΟΔΟΣ», έκδοση Ινστιτούτου ιβλίου και Ανάγνωσης, οζάνη 1999, σελ.383-387).

Αν υποπτεύεσαι κάποιον μην συνεργάζεσαι μαζί του. Αν όμως συνεργαστείς μην τον υποπτεύεσαι.

8. Η ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ

Στη νέα εποχή που ανοίγεται μπροστά μας, οι αλλαγές του τεχνολογικού και κοινωνικού περιβάλλοντος είναι ακόμη πιο ταχύτερες, μεγαλύτερες και συχνά απροσδόκητες.

Η **πολιτική,** η **οικονομία** και **η τέχνη, με την ευρύτερη έννοια της τεχνολογίας,** έχουν σήμερα πρωτεύοντα ρόλο, συνεπικουρούμενες από την παγκοσμιοποίηση της ενημέρωσης και της γνώσης.

Με τον **όρο τεχνολογία**, συνειρμικά έρχεται στο νου μας η προσπάθεια του ανθρώπου να δαμάσει και ελέγξει τους

κανόνες της φύσης και του περιβάλλοντός του. Έχει ακόμα σχέση με την κοινωνία και τις ευαισθησίες της, της αξίες της, που πρέπει να τις υπηρετεί, με επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό.

Γιατί ακόμα και αν δημιουργήσουμε ένα ελκυστικό πεδίο άσκησης δραστηριοτήτων με οργανωμένες υποδομές, **αλλά αν δεν έχουμε πολίτες παραγωγούς, που έχουν σχέση με τον πολιτισμό και την αίσθηση του στίγματος του ατομικού και του στίγματος του συλλογικού,** τότε οι όποιες διακηρύξεις μας για την αειφορία, την παράδοση, την αρχιτεκτονική κληρονομιά, το ιστορικό χρέος μας, θα μένουν στα λόγια.

Υπάρχει αναγκαιότητα διατήρησης των σπουδαίων αξιών του πολιτισμού μας, όπως είναι και ο σεβασμός της ανθρώπινης δραστηριότητας, όποια και αν είναι αυτή, όπως αυτή των μαστόρων-κουδαραίων.

Υπάρχει δηλαδή η ανάγκη να δούμε με άλλη ματιά **τη ζωή των απλών ανθρώπων**, τι πίστευαν, πως σκέφτονταν, για το χαρακτήρα του λαού μας, του τόπου και τις ανάγκες των κατοίκων του, στα ορεινά, στα πεδινά, στα παραθαλάσσια τοπία, για να δημιουργήσουν με την τέχνη τους, τα ποικιλόμορφα πνευματικά τους έργα και κειμήλια, που μας άφησαν.

Ό,τι δηλαδή είναι γνωστό, **ως παράδοση** : τη γνώση, την τέχνη, τη νοοτροπία και προπαντός **πως** ωφελούσαν την πατρίδα, **όπως μπορούν να αξιολογηθούν με βάση τις συμπεριφορές τους,** στην εξυπηρέτηση του κοινωνικού συμφέροντος και όχι μόνο του ατομικού κέρδους.

Και βέβαια **η αισθητική της δημοτικής μας τέχνης**, πρέπει να είναι μέσα στο πνεύμα σας εποχής μας, και **η ενσωμάτωσή της να είναι έντεχνη,** ανταποκρινόμενη στις σύγχρονες κτιριακές ανάγκες της εποχής μας, **τα δικά μας** τεχνικά μέσα και **τις δικές μας** αισθητικές προτιμήσεις.

9. ΣΤΟΧΟΣ

Στόχος είναι **η ανάδειξη της άυλης και υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς**, διά μέσου δραστηριοτήτων προώθησης και διατήρησης των τοπικών πολιτισμών, που μαζί με τον υπέργειο φυσικό πλούτο, τους αρχαιολογικούς θησαυρούς την αρχιτεκτονική κληρονομιά, και την λαογραφία, **δημιουργούν ένα ισορροπημένο πολιτισμικό περιβάλλον**.

Αυτή **την αναγκαιότητα**, πιστεύω πως καλύπτουν πλήρως **το Κ.Π.Ε. Μακρινίτσας**, με την 18άχρονη μέχρι σήμερα πορεία του, **το Κ.Π.Ε. Κισσάβου-Ελασσόνας και τα λοιπά Κ.Π.Ε**, στοχεύοντας, με την έρευνα, στα πεδία τόσο του φυσικού όσο και του δομημένου περιβάλλοντος **και αξίζουν συγχαρητήρια** στους συντελεστές τους, καθώς και **στους συμμετέχοντες Εκπαιδευτικούς**.

10.ΖΟΥΠΑΝΙ (Πεντάλοφος)

(Με Αισθαντικό «εν πεζώ λόγω» Λυρισμό)

Του Αργύρη Παφίλη (fb 15-12-2015).

ΒΟΪΟ! Πεντάλοφος –πεντάμορφος! Για να τον γνωρίσεις από κοντά πρέπει να χωθείς στα στενορύμια του που φιδολυγίζονται σερπετά μέσα στα σπλάχνα του και να ανασύρεις από εκεί ιστορίες ανθρώπων σπάνιες και παραδόσεις παραμυθένιες.

Μέσα στα σκιερά σοκάκια του θα δεις ακόμα και σήμερα να ζωντανεύουν σκηνές απλές, καθημερινές, εικόνες παλιών καιρών, πάνω σε φωτογραφίες της σέπιας και του ασπρόμαυρου ξεχασμένες.

Την τέχνη των άξιων μαστοροκαλφάδων θα τη βρεις αποτυπωμένη στις περίτεχνες εκκλησίες με τις στολισμένες αψίδες, στις βρύσες, και στην αρματωσιά των διώροφων και

τριώροφων σπιτιών που με τα λιακωτά τους, τα στενά παράθυρα και τα κεντημένα με σταυρούς αγκωνάρια, τινάζουν το πέτρινο ανάσημά τους ψηλά σαν να θέλουν ν' αγγίξουν την βραχωμένη στέγη της Γκραντίσκας.
Για να θαυμάσεις τα νοικοκυρόσπιτα και τους ανθρώπους τους πρέπει να ανοίξεις τις βαριές δίφυλλες αυλόπορτες με τους βασιλικούς περάτες, να διαβείς μέσα από θολωτές εισόδους, που βγάζουν σε πλακόστρωτες, λουλουδιασμένες αυλές, να δρασκελήσεις το κατώφλι της φιλοξενίας που ευωδιάζει βασιλικό και γλυκό του κουταλιού…. (Βέβαια,

Το «σερφάρισμα» στο Internet θα πρέπει να βοηθά και όχι να αλλάζει αυτό, το εκπαιδευτικό σύστημα. Ο ρόλος του δασκάλου δεν πρέπει να χάνει καθόλου από το κύρος του. Ο δάσκαλος κατέχει τη βασική γνώση με τις αξιόπιστες πηγές αυτής και έχει τον τρόπο αξιοποίησής της. ***Η οποιαδήποτε συμπληρωματική γνώση μέσω internet ή άλλης πληροφόρησης παραμένει επικουρική.*** *Ο άνθρωπος δεν μπορεί να υποκατασταθεί από το μηχάνημα και κατά συνέπεια το εκπαιδευτικό Ίδρυμα είναι για να ζυμώνεται και να αποδίδεται η γνώση).*

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας

Και παρακαλώ όλους μας για ένα μεγάλο **ευχαριστώ** να στραφούμε με **ευγνωμοσύνη** σ' αυτούς, που μας «δώρισαν» **την κτισμένη κληρονομιά**. Γιατί,

"Η ευγνωμοσύνη μπορεί να μετατρέψει την καθημερινότητα σε γιορτή, την ρουτίνα σε ευχαρίστηση και τις συνηθισμένες ευκαιρίες σε ευλογία", είπε ο William Arthur Ward.

Και περιέχει πράγματι, **η ευγνωμοσύνη**, σαν αρετή, **το μυστικό της επιτυχίας**, για διαρκή **ευτυχία** και εσωτερική **γαλήνη**.

Κώστας Ανδ. Κοκόλης

Βιβλιογραφία :

Αγγελική Χατζημιχάλη «οι συντεχνίες –τα ισνάφια» (ανάτυπο από την επετηρίδα Αν. Σχ. Βιομ. Σπουδών τόμος Β’ 1949-1950) Αθήνα 1950.
Νικολάου Κ. Μουτσόπουλου « Η λαϊκή αρχιτεκτονική της Φλώρινας» περ. ΗΩΣ έτος 5ον 1962.
Γεωργίου Παϊσίου «Αγιογρφία και Αγιογράφοι Χιονιάδων» Η.Ε. 1960-1962.
Χρίστου Ι. Σούλη «Επιγραφαί και ενθυμίσεις Ηπειρωτικαί» Η.Χ. έτος 9ον 1934.
Αριστοτέλους Ζάχου «Αρχιτεκτονικά σημειώματα», Η.Χ. έτος 5ον.
Μανόλη Ανδρόνικου «κτητορική επιγραφή….Παλατίτσας», Μακεδονικά Α΄ 1940.
Ν. Μουτσόπουλου «το αρχοντικό του σιορ Μανωλάκη» στη Βέροια, περιοδικό «Ζυγός» 1960.
Ν. Μουτσόπουλου «Η αρχιτεκτονική των εκκλησιών και μοναστηριών της Γορτυνίας» το 1956.
Ν. Κ. Μουτσόπουλου «Η λαϊκή αρχιτεκτονική της Βεροίας» Άθηναι 1967.
Φώτη Παπανικολάου «Λαογραφικά Δυτ. Μακεδονίας» 1962.
Γ. Ε. Μαυραγάννης στη «Βυζαντινή τέχνη και Βυζαντινοί καλλιτέχναι», Αθήναι 1893.
Ιωακείμ Μαρτινιανού «Η Μοσχόπολις 1330-1930» Αθήναι 1957.
Ν. Μουτσόπουλου «Η αρχιτεκτονική των εκκλησιών και μοναστηριών της Γορτυνίας» το 1956.
Απόστολου Βακαλόπουλου «ιστορικαί έρευναι εν Σαμαρίνη της Δυτ. Μακεδονίας» 1937.
Αγγελική Χατζημιχάλη «Ηπειρωτική λαϊκή τέχνη» Η.Χ. έτος 5ον 1930.
Κίτσος Μακρής, ο «αρχιτέκτων Δήμος Ζουπανιώτης» 1957.
Σωτηρίου Κάσσου, «Ζουπανιώτες κουδαραίοι», Θεσσαλονίκη 2015
Χάρτες των δρομολογίων που έχει το Λαογραφικό μας Μουσείο μετά από παραχώρηση του Εργαστηρίου Μορφολογίας και Ρυθμολογίας, του Α.Π.Θ. (**4 χάρτες** που συντάχθηκαν το έτος 1971).